

## 35 jaar ringonderzoek aan Kleine karekieten (*Acrocephalus scirpaceus*) langs de noordoever van het Tjeukemeer bij Rohel

Jan de Jong

Aan de noordoever van het Tjeukemeer onder Rohel worden sinds 1974 vogels geringd, aanvankelijk door Klaas Koopman en vanaf 1985 door de auteur. Door jarenlang op dezelfde plaats te ringen kon door de auteur een schat aan gegevens worden verkregen. In de Twirre van juni 2013 werkte hij zijn gegevens van de Rietzanger uit. Het ging toen om ruim 3.000 vogels. In deze bijdrage komt de Kleine karekiet aan de orde. Van deze soort zijn de afgelopen 35 jaar meer dan 10.000 vogels geringd.



Figuur 1. Kleine karekiet, Easterskar Sintjohannesga 18 mei 2020 (foto Aant de Jong).

### Inleiding

De Kleine karekiet is vanouds broedvogel in Fryslân. In de Naamlijst van Nederlandsche Vogels wordt vermeld: "Zomervogel. Van half April tot September. Broedt in het riet" (Albarda 1897). De recentste schatting van de landelijke broedpopulatie op basis van inventarisaties in 2013 - 2015 komt op 140.000 - 240.000 paar (Kwak 2018). Vanaf het eind van de vijftiger jaren van de vorige eeuw kwamen in Nederland mistnetten beschikbaar voor de vangst van (zang)vogels. Deze wijze van vangen kwam langzaam op gang en was veel minder massaal dan tegenwoordig. Tot eind 2020 waren in Fryslân rond 63.000 Kleine karekieten geringd ([www.vogeltrekatlas.nl](http://www.vogeltrekatlas.nl)). Belangrijke ringplaatsen zijn de Dulf bij Terwispel, de Zuidwaard bij Makkum, de Mokkebank bij Laaksum, het Sneekermeer, het Bergumermeer en het Tjeukemeer onder Rohel. Op die laatste plaats is met ruim 13.600 vogels het

hoogste aantal geringd. Dit is inclusief 3.100 vogels die hier door Klaas Koopman in 1974 - 1985 werden geringd. Deze bijdrage geeft een overzicht van de verkregen resultaten over 35 jaar ringonderzoek aan Kleine karekieten in 1985 - 2019.

### Gebiedsbeschrijving, materiaal en methode

#### Gebiedsbeschrijving

In De Jong (2013) werd het ringgebied uitvoerig beschreven. Omdat het gebied nadien veranderd is door ingrepen van de eigenaar, volgt onderstaand voor de volledigheid een toelichting. Het onderzoeksgebied bevindt zich aan de noordoever van het Tjeukemeer onder Rohel in het natuurgebied Marswâl van Staatsbosbeheer. Buiten de polderdijk bevindt zich een oeverzone met niet bemest oeverland (borstelgraslanden) die jaarlijks gemaaid wordt. Het maaisel wordt afgevoerd. In het najaar en de winter

**Tabel 1.** Aantal ringdagen per decade in 1985 – 2019 op Ringstation Rohel met vermelding van het aantal dagen waarop Kleine karekieten werden gevangen.

decade	aantal ringdagen	met Kleine karekiet	decade	aantal ringdagen	met Kleine karekiet
mrt 1	1	0	aug 1	46	46
mrt 2	14	0	aug 2	35	34
mrt 3	33	0	aug 3	61	59
apr 1	35	0	sep 1	41	41
apr 2	43	0	sep 2	41	39
apr 3	51	21	sep 3	53	52
mei 1	33	31	okt 1	43	41
mei 2	32	32	okt 2	48	22
mei 3	34	34	okt 3	39	1
jun 1	27	27	nov 1	23	1
jun 2	42	41	nov 2	22	0
jun 3	43	42	nov 3	5	0
jul 1	46	46	dec 1	6	0
jul 2	51	50	dec 2	2	0
jul 3	47	46	dec 3	0	0
			totaal	997	706

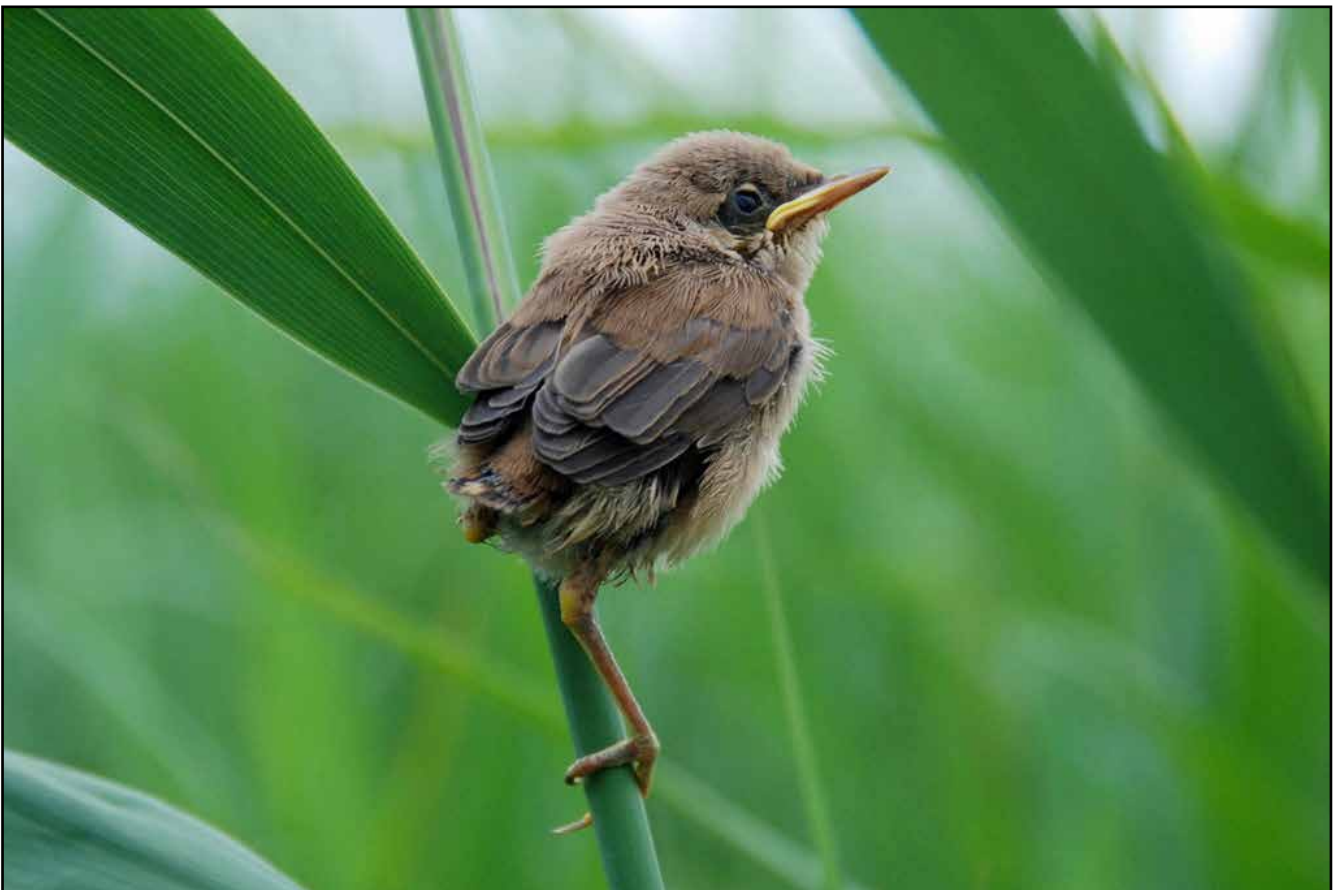
staat het oeverland voor een deel onder water. Het riet wordt bij voldoende vorstdagen in de winter deels gemaaid. Aan de landzijde van de oeverzone stonden tot eind 2017 vooral wilg, lijsterbes, vogelkers, vlier, els, braam en enkele eiken en berken. Half december 2017 is Staatsbosbeheer begonnen met het terugdringen en/of inkrimpen van de houtopslag langs de noordoever (De Jong 2018). Langs de oeverzone bleven op de ringplek diverse bosjes echter staan. De inkrimping van de houtopslag had tot gevolg dat

de vangsten toenamen, omdat doortrekkende vogels meer aangewezen waren op de bomen en struiken op de ringplek. De breedte van de rietstrook is in de loop der jaren, mede door de zachte winters met minder ijsgang, steeds breder geworden en bedraagt thans 20 - 25 meter.

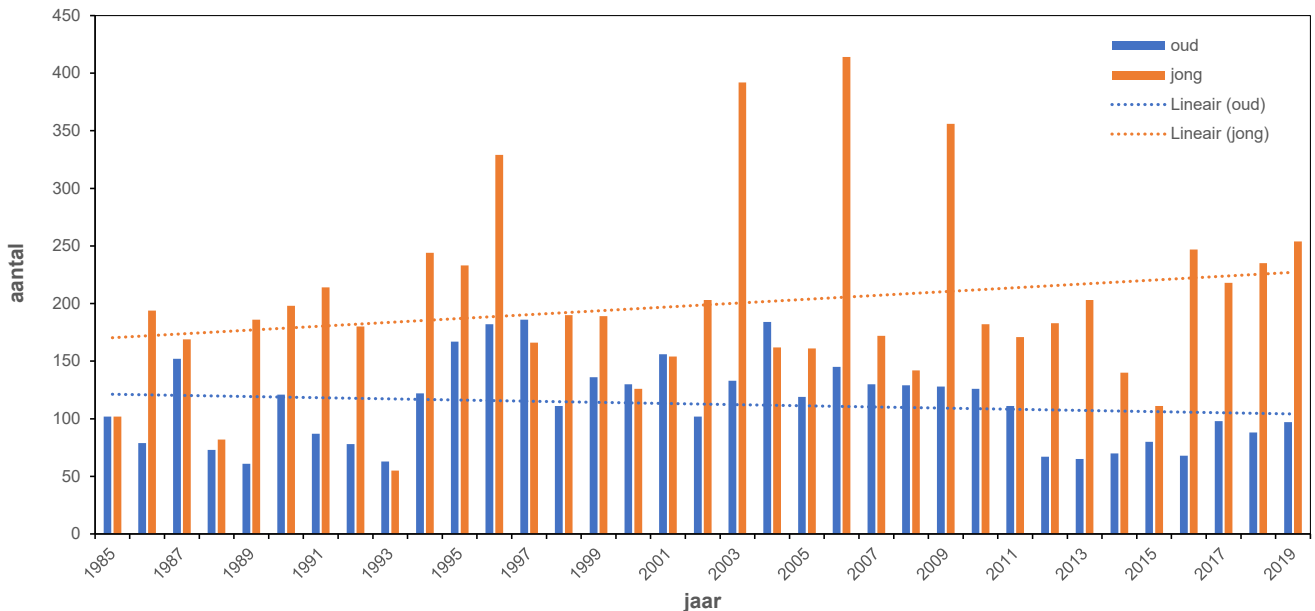
#### *Materiaal en methode*

In dit artikel wordt gekeken hoe de vangsten van de Kleine karekiet in de loop van de onderzoeksperiode zich hebben ontwikkeld. Daarbij wordt steeds naar het aantal jaarlijks gevangen individuen gekeken in plaats van alleen naar het aantal jaarlijks nieuw geringde vogels. De eigen terugvangsten uit voorgaande jaren en de controlevangsten van andere ringers worden maar eenmaal per jaar meegeteld. Meestal werd er, als het weer het toeliet, wekelijks van begin maart tot in december met mistnetten gevangen. In de eerste jaren (1985 - 1989 met uitzondering van 1987) werd er in het broedseizoen niet gevangen. Met de start van het landelijke CES project in 1994 werd in het broedseizoen eenmaal per tien dagen gevangen. Het aantal ringdagen in 1985 - 2019 bedroeg 997 en daarvan waren er 706 dagen met vangsten van Kleine karekieten (tabel 1).

In 1985 - 2019 werden 49.308 vogels geringd van 97 soorten. Hiervan waren 10.295 Kleine karekieten (20,9%): 293 nestjongen, 6.649 jonge vliegvlugge vogels (geboren in het jaar van ringen, hierna jonge vogels genoemd), 3.353 oude vogels (geboren in de



Figuur 2. Jonge Kleine karekiet die net het nest heeft verlaten, Meppel Hoogeveensche Vaart 19 juni 2011 (foto Peter Venema).



Figuur 3. Aantal gevangen individuen van de Kleine karekiet per jaar op Ringstation Rohel in 1985 - 2019.

jaren vóór het ringen, hierna oude vogels genoemd). Deze 10.295 vogels leverden 176 terugmeldingen van elders op. Ter plaatse werden 480 eigen vogels teruggevangen die samen 2.783 vangsten opleverden (inclusief zes van vóór 1985 geringd door Klaas Koopman). Op de ringplek werden verder nog 177 Kleine karekieten gevangen die elders waren geringd.

De mistnetten stonden over een oeverlengte van circa 275 meter achter wilgenstruiken en in het riet en werden in de vroege ochtend geplaatst nog voor het licht werd. Van de gevangen Kleine karekieten werden onder andere vleugellengte en gewicht bepaald voor zover de tijd dat toeliet. Het geslacht van vogels met broedverplichtingen werd bepaald door cloaca- en broedvlekonderzoek. De vogels werden t/m 2009 met een Pesola veerunster gewogen tot op 0,5 gram nauwkeurig. Vanaf 2010 werd een digitale weegschaal gebruikt die tot 0,1 gram nauwkeurig woog. Vleugellengtes werden op 0,5 mm nauwkeurig gemeten. Van 3.121 oude en 1.845 jonge vogels werd het gewicht bepaald. Van teruggemelde Kleine karekieten zijn de vogels die binnen een straal van 10 km van de ringplek zijn teruggemeld niet meegerekend in de aantallen.

## Resultaten

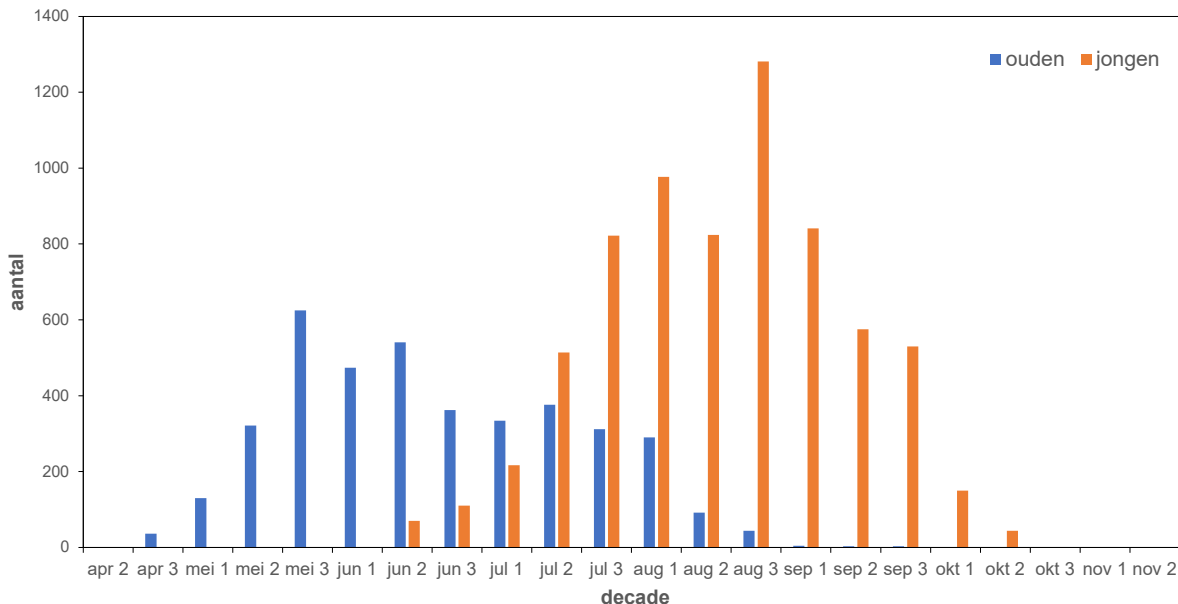
### Nestjongen

De eerste legfels van Kleine karekieten aan de noordoever van het Tjeukemeer werden gevonden vanaf de tweede meidecade. De vroegste nestjongen zijn geringd op 13 juni 1999 (vier jongen van vijf dagen) en de laatste (drie van zes dagen oud) op 28 augustus 1999. Slechts eenmaal (op 15 juli 2005) werd een Koekoek aangetroffen in een nest van een Kleine karekiet. Van de 300 nestjongen die uit 87 succesvolle nesten uitvlogen werden 293 geringd.

De legfels varieerden van één tot vijf jongen (4 x 1, 13 x 2, 30 x 3, 36 x 4 en 4 x 5). Per nest is dat gemiddeld 3,5 jong. Van de 293 geringde nestjongen werden 74 (25,3%) in het jaar van ringen teruggevangen op de ringplek, vijf in het 2e jaar, vier in het 3e jaar en één in het 4e jaar (tabel 2). Twee jongen werden al na 50 en 54 dagen teruggemeld uit België en waren toen nog maar 57 en 60 dagen oud. Van 74 geringde nestjongen die in hetzelfde jaar op de ringplek 94 maal werden teruggevangen werd een minimale verblijfsduur vastgesteld tussen 11 en 47 dagen (verstreken dagen tussen ringdatum en terugvangdatum, gemiddeld 26,8 dagen). Meer dan 50% van de geringde nestjongen die teruggevangen werden op de ringplek werden na de eerste decade van augustus niet weer gevangen. Er waren daarna vooral nog jonge vogels uit vervolglegels aanwezig.

### Aantal gevangen vogels

Het aantal gevangen Kleine karekieten in 1985 - 2019 is uitgezet in figuur 3. Maximaal werden in één jaar (oude en jonge vogels samen) 559 Kleine karekieten gevangen (2006) en minimaal 118 (in 1993). De aantallen en de verhoudingen tussen oude en jonge vogels konden per jaar sterk wisselen. Na een piekjaar van jonge vogels werden in het daaropvolgende jaar regelmatig meer oude vogels gevangen. Bij de vangsten van jonge Kleine karekieten waren grote jaarlijkse schommelingen. Vijf jaren kwamen boven de 250 vogels uit (1996, 2003, 2006, 2009, 2019) met als maximum 414 vogels in 2006. In 1985, 1988, 1993, 2000, 2008, 2014 en 2015 werden minder dan 150 gevangen met als dieptepunt 1993 met 55 en 1988 met 82 jonge vogels. De trend voor vangsten van jonge vogels lijkt stijgend, maar dit is meer het gevolg van sterke schommelingen tussen de jaren. Met  $R^2 = 0,0477$  is er statistisch vrijwel geen sprake van een stijgende trend.



Figuur 4. Aantal gevangen oude en jonge Kleine karekieten per decade op Ringstation Rohel in 1985 - 2019. De jonge vogels zijn inclusief de nestjongen.

Bij de oude Kleine karekieten kwamen zes piekjaren voor met meer dan 150 vogels met een maximum van 186 in 1997. Na 2011 werden niet meer de aantallen oude Kleine karekieten gehaald van de voorgaande jaren met in 2013 nog slechts 65 vogels. Na 2013 kwamen de vangsten van oude vogels niet weer boven de honderd. Over de hele periode 1985 - 2019 lijkt de trend afnemende aantallen te geven, maar met  $R^2 = 0,0194$  is ook hier de afname statistisch niet aantoonbaar.

#### Voorkomen in de loop van het jaar

De eerste oude Kleine karekieten werden in de derde decade van april gevangen (figuur 4). De vroegste vangdatum was 23 april 2011 toen een Kleine karekiet werd teruggevangen die op 20 mei 2007 als oude vogel op de ringplek was geringd. Na de aankomst van de eerste vogels namen de aantallen toe met de hoogste aantallen in de derde meidecade en de eerste twee junidecades. De piek van 625 oude Kleine karekieten werd in de derde decade van mei vastgesteld. Na de tweede junidecade bleven de aantallen oude vogels

hoog om na de eerste augustusdecade snel af te nemen. In september werden nog tien oude vogels gevangen. De laatste oude Kleine karekiet werd op 27 september gevangen en was op 5 augustus op de ringplaats van hetzelfde jaar als vrouw geringd.

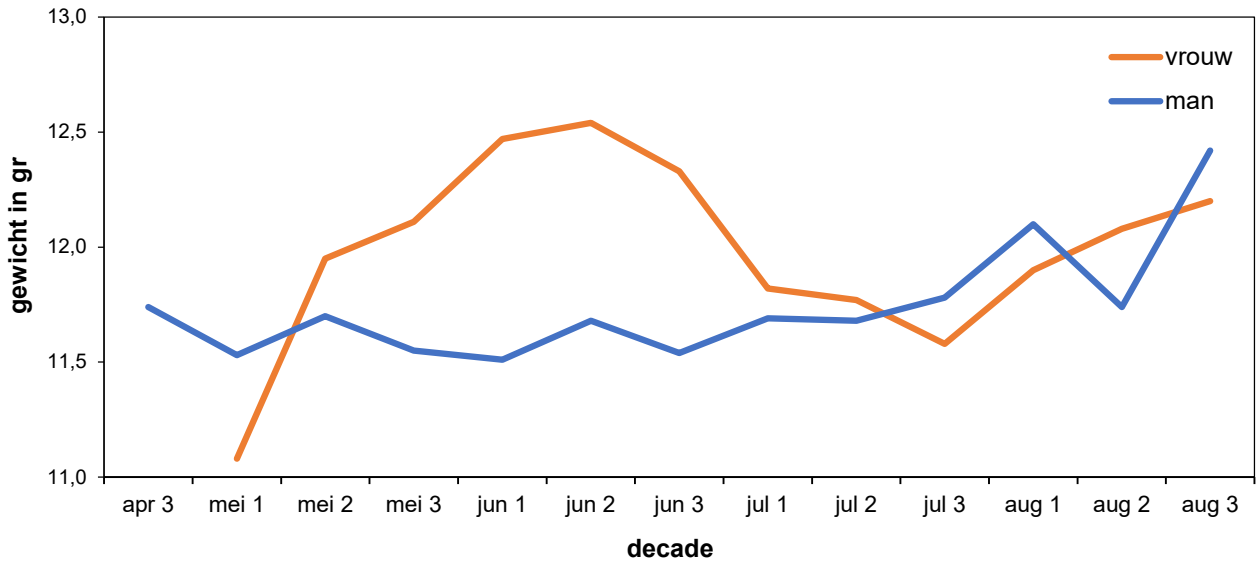
De eerste jonge Kleine karekieten werden in de tweede junidecade gevangen, de vroegste op 17 juni 2017. De aantallen bleven aanvankelijk laag maar namen vanaf half juli snel toe met een piek in de derde augustusdecade. Daarna was er weer een afname met in de eerste twee oktoberdecades nog kleine aantallen. In de derde oktoberdecade en de eerste novemberdecade werd nog één jonge Kleine karekiet gevangen, de laatste op 10 november 1990.

#### Plaatstrouw

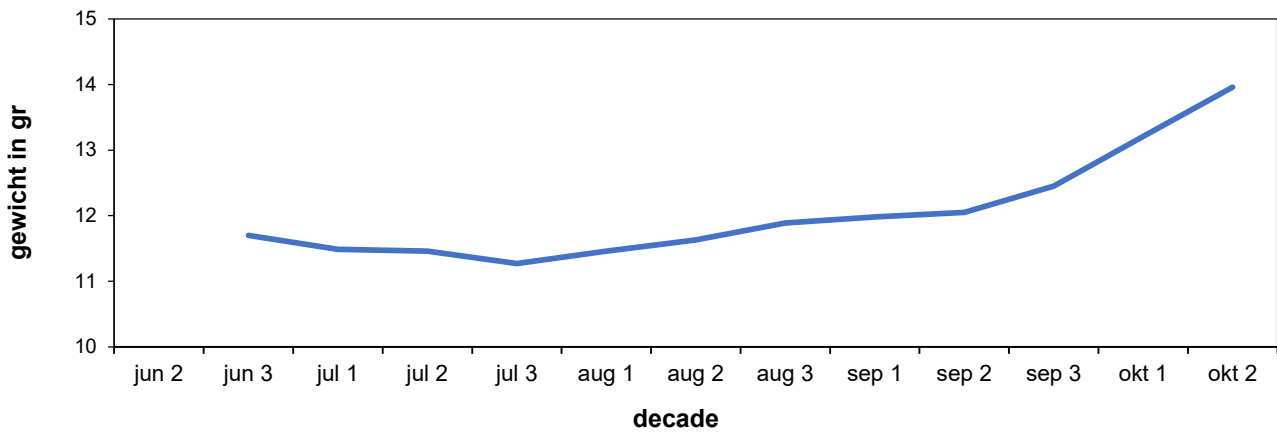
Van de Kleine karekieten die in volgende jaren op de ringplek teruggevangen werden is plaatstrouw vastgesteld bij 480 individuen. Het gaat om 277 oude Kleine karekieten, 193 vliegvlugge jongen en tien nestjongen.

**Tabel 2.** Aantal geringde Kleine karekieten in 1985 - 2019 op Ringstation Rohel die teruggevangen werden in één of meerdere jaren na het ringen.

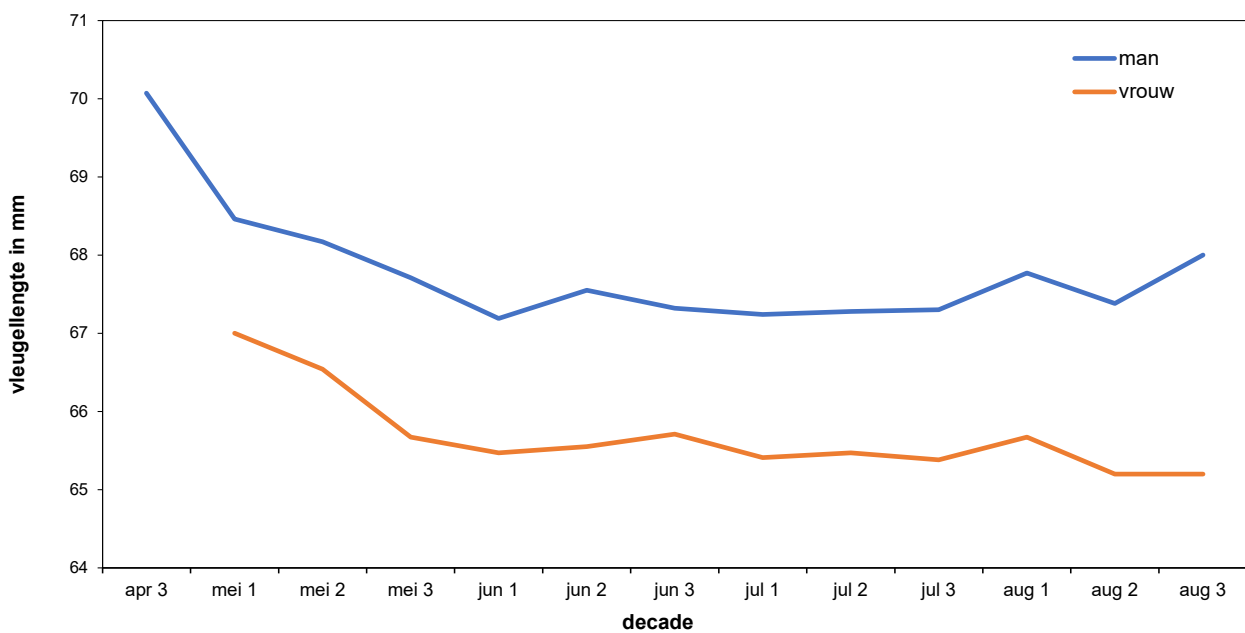
		Terugvangsten in de jaren na het ringen												
Geringd 1985-2019		aantal jaren												
aantal	leeftijd	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	totaal
3.353	oud	137	64	32	22	10	6	3	2	1	0	0	0	277
6.649	jong	103	41	24	12	3	6	2	0	1	0	0	1	193
293	nestjongen	5	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10
10.295	totaal	245	109	57	34	13	12	5	2	2	0	0	1	480



Figuur 5. Gemiddelde gewicht per decade van oude Kleine karekieten op Ringstation Rohel in 1985 – 2019.



Figuur 6. Gemiddelde gewicht per decade van jonge Kleine karekieten op Ringstation Rohel in 1985 - 2019.



Figuur 7. Gemiddelde vleugellengte van oude Kleine karekieten op Ringstation Rohel in 1985 - 2019.

Uit tabel 2 blijkt dat 51% van het totaal aantal teruggevangen Kleine karekieten in het eerste jaar na het ringen op de ringplek werd teruggevangen. Van de oude vogels werden meer teruggevangen (8,3%) dan van de jonge vogels (2,9%). Na het zevende jaar na het ringen werden weinig vogels meer teruggevangen: na acht en negen jaar elk twee en na twaalf jaar nog één. De laatste betreft een vogel geringd als jong. De oudste Kleine karekiet werd op 6 september 1986 als jonge vogel geringd en op 27 juni 1998 als vrouw gecontroleerd en bereikte tenminste een leeftijd van 11 jaar, 9 maanden en 21 dagen en is tevens de oudste Kleine karekiet die in Fryslân is vastgesteld.

#### *Gewichtsverloop oude vogels*

De eerste mannen kwamen in de derde decade van april in het broedgebied aan en wogen tussen 11,3 en 12,3 gram (figuur 5). Voor mannen verliep het gewicht tijdens het broedseizoen gelijkmatig. Het gemiddelde gewicht van mannen ( $n = 1.192$ ) nam gedurende het broedseizoen nauwelijks toe en lag tussen 11,5 en 12,4 gram. De eerste vrouwen kwamen in de eerste decade van mei aan en wogen tussen de 10,5 en 11,0 gram. De gewichten van de vrouwen ( $n = 725$ ) namen snel toe tijdens de eilegfase. Vrouwen konden in het lange broedseizoen (mei-augustus) tevens flink in gewicht toenemen als ze een ei (gemiddeld 2,5 gram) droegen.

Vijftien vrouwen die een ei droegen wogen gemiddeld 15,5 gram (spreiding 13,9 - 16,5 gram). Het broedseizoen van de Kleine karekiet kan mede door vervolglegels tot diep in augustus doorlopen. Hierdoor is de spreiding bij vrouwen (9,7-16,5 gram) veel groter dan bij mannen (10,0 - 14,8 gram).

#### *Gewichtsverloop jonge vogels*

Jonge vogels (figuur 6) vertoonden tot half september weinig verschil in gemiddelde gewicht (11,3 - 12,0 gram). Individuele vogels kunnen echter flink zwaarder zijn dan het gemiddelde. Veertien jonge vogels hadden een gewicht tussen 14,0 en 14,9 gram en tien tussen de 15,0 en 15,9 gram. Twee wogen zelfs 16,1 en 16,5 gram. De eerste jonge vogels begonnen in de tweede julidecade met opvetten met vetscores van 1 en 2 (Busse 1974). Vanaf half september vertoonden de jonge vogels een toename in gewicht.

#### *Vleugellengtes oude vogels*

Van 3.620 oude Kleine karekieten werd een gemiddelde vleugellengte van 66,7 mm vastgesteld. De spreiding was aanzienlijk en lag tussen 61,0 en 73,0 mm. De gemiddelde vleugellengte van 1.239 mannen (67,5 mm) en 806 vrouwen (65,6 mm) verschilde 1,9 mm (figuur 7). De spreiding bij mannen lag tussen 63,0 en 73,0 mm en bij vrouwen tussen 61,0 en 70,0 mm.

#### *Vleugellengtes jonge vogels*

Vanaf half juni werden de eerste vliegvlugge jonge Kleine karekieten gevangen. Kort na het uitvliegen

zijn hun vleugels nog niet volgroeid. In 1985 - 2019 werd van 2.544 vogels de vleugellengte bepaald. Hiervan zijn 108 niet meegenomen in de uitwerking, omdat de handpennen nog in de groei waren. De 2.436 overgebleven vleugellengtes waren gemiddeld 65,4 mm met een spreiding tussen 60,0 tot 72,0 mm. Doordat het broedseizoen van de Kleine karekiet tot in augustus kan doorgaan, kunnen tot in de tweede decade van september nog vogels met niet volgroeide vleugels worden gevangen. Bij tijdelijk voedselgebrek in de opgroeifase komen lichte of donkere groeibanden in de staart en in de grote en kleine slagpennen voor (figuur 8).

Bij de 6.649 jonge Kleine karekieten werden 494 maal groeibanden (7,4%) vastgesteld in juni (2), juli (88), augustus (234), september (149) en oktober (21).

#### *Terugmeldingen*

De terugmeldingen van Kleine karekieten zijn opgesplitst in twee groepen: vogels die op de ringplaats zijn geringd en elders werden gemeld en elders geringde vogels die op de ringplek gecontroleerd werden. Bij beide groepen is gekeken naar de terugmeldingen van oude en jonge vogels.

#### *Kleine karekieten geringd op Ringstation Rohel*

Er liggen 176 terugmeldingen (figuur 9) voor van Kleine karekieten die op Ringstation Rohel zijn geringd (België 138, Verenigd Koninkrijk 2, Frankrijk 10, Luxemburg 1, Nederland 21, Portugal 1 en Spanje 3). Ringmeldingen uit de overwinteringsgebieden in Afrika ontbreken. Opvallend zijn de hoge aantallen uit België. Van de 176 terugmeldingen zijn er 113 (64,2%) uit België teruggemeld in hetzelfde ringjaar (31 oude, 80 jonge en 2 nestjongen).

#### *Oude vogels*

In 1985 - 2019 werden van 3.553 geringde oude Kleine karekieten 51 teruggemeld, 27 hiervan in hetzelfde jaar uit België. Ongeveer de helft hiervan werd na ringen tussen 1 en 26 dagen teruggemeld uit dat land, maar er was ook een vogel die na 96 dagen werd gemeld. De vroegste melding van een oude vogel in België was 22 juli 2010. De laatste oude vogel uit België werd gecontroleerd op 11 september 1997. In juli trekt een deel van de oude vogels al weg. Een oude Kleine karekiet die op 17 juni 2019 geringd werd als man op Ringstation Rohel werd op 8 juli 2019 in Guilford in het Verenigd Koninkrijk gecontroleerd. De snelste oude Kleine karekiet werd op 7 augustus 2009 in Rohel geringd en de volgende dag in Erpe bij Bambrugge in België gecontroleerd losgelaten. Deze vogel legde in één dag 257 km af. Snel was ook een oude Kleine karekiet die op 7 juli 2018 geringd werd en na 46 dagen (22 augustus) gecontroleerd werd in Portugal (Herdade dos Forminhos) op 2.027 km afstand. Uit Frankrijk kwam slechts één oude man Kleine karekiet terug die op 15 juni 2004 geringd was en gecontroleerd werd op 23 augustus 2006 te Villeton. In Spanje werd in Hondarribia, Guipuzcoa



Figuur 8. Groeistoornis in de staart en de hand- en armpennen van een jonge Kleine karekiet, Rohel 5 augustus 2006 (foto Jan de Jong)

een oude vogel gecontroleerd op 7 augustus 1994 die als man geringd was op 19 juni 1993. Vijf oude Kleine karekieten werden in Nederland teruggemeld: Korverkooi op Texel, Naarden (Oud Valkenveen), Makkumer Zuidwaard en twee van de Oostvaardersdijk bij Lelystad.

#### *Jonge vogels*

Van 6.649 geringde jonge vogels in 1985 – 2019 werden 122 teruggemeld (België 93, Frankrijk 9, Verenigd Koninkrijk 1, Luxemburg 1, Spanje 2 en Nederland 16). België springt er qua aantal teruggemeldingen van jonge vogels echt uit. Van de 93 teruggemeldingen kwamen 60 uit hetzelfde jaar. De snelste jonge vogel werd geringd op 18 juli 2005 en na twee dagen te Ingooigem, Gewest Vlaanderen in België gecontroleerd (285 km in twee dagen). Een jonge vogel die geringd werd op 19 juli 1997 was op 3 augustus 1997 in Veurne, West-Vlaanderen. Een jonge Kleine karekiet die geringd werd op 14 september 2019 werd gecontroleerd op 3 oktober 2019 in België te Oorderen.

Uit Frankrijk werden negen jonge vogels in hetzelfde jaar teruggemeld, vijf in augustus en vier in september. De vroegste Kleine karekiet in Frankrijk werd op 20 augustus 2012 gecontroleerd in Etang-de-Moisan, Messanges. Een jonge vogel die op 22 juli 2000 was geringd werd op 24 augustus 2000

gecontroleerd te L'Eree op het eiland Guernsey bij Normandië. De twee teruggemeldingen uit Spanje waren beide in augustus geringd en in het jaar daarop in september teruggemeld. De ene werd op 7 september 2007 in Sevilla gecontroleerd en de andere op 2 september 2014 te Algeciras bij Cádiz. De laatste is meteen ook de zuidelijkste die teruggemeld werd.

Van de 293 geringde nestjongen zijn er drie teruggemeld uit België, twee uit hetzelfde jaar en een na drie jaar. Een nestjong dat op 21 juni 1998 uit een vroeg legsel van drie jongen werd geringd was op 20 juli nog op de ringplek en werd op 14 augustus op een leeftijd van 60 dagen gecontroleerd in Wijchmaal. Een ander nestjong uit een laat legsel van drie jongen werd op 23 juli 1998 geringd en op 11 september van dat jaar op een leeftijd van 57 dagen gecontroleerd te Fernelmont.

#### *Kleine karekieten gecontroleerd op Ringstation Rohel*

Op Ringstation Rohel zijn in totaal 177 oude en jonge Kleine karekieten (figuur 10) aangetroffen die niet op de ringplek zijn aangelegd (België 93, Denemarken 1, Luxemburg 1, Frankrijk 3, Verenigd Koninkrijk 5, Nederland 72 en Zweden 2). Hiervan zorgden 24 individuen voor 56 extra terugvangsten gedurende één of meerdere jaren.

### Oude vogels

Van de 162 gecontroleerde oude Kleine karekieten op Ringstation Rohel kwamen 62 uit België (38,3%) waarvan slechts twee in hetzelfde jaar. Een daarvan was een snelle vogel die op 4 juni 1997 geringd werd te Floriffoux (kennelijk een late doortrekker) en op 7 juni 1997 op Ringstation Rohel gecontroleerd werd (284 km in drie dagen). De andere werd op 8 mei 2011 geringd te Lebbeke en op 16 juli 2011 gecontroleerd in Rohel. Zestienmaal werd een Kleine karekiet gecontroleerd die in België als oude vogel was geringd. Van deze zestien individuen werden twee in juli, tien in augustus en vier in september op de herfsttrek in België geringd. De 46 overige oude vogels waren allemaal als jonge vogel geringd in België in juli (1), augustus (35) en september (10). Uit Luxemburg kwam één Kleine karekiet die op 22 augustus 1999 als jong geringd was te Amberloup en teruggemeld werd op 12 augustus 2000 te Rohel.



Figuur 9. Terugmeldingen van Kleine karekieten geringd op Ringstation Rohel in 1985 - 2019. Alleen vogels gemeld op meer dan 50 km van ringplek zijn getoond. Witte cirkel = Ringstation Rohel, kleine rode cirkel = 1 terugmelding, grote rode cirkel = België

Drie jonge vogels die in Frankrijk werden geringd op 8, 11 en 25 augustus werden in een volgend jaar tussen 4 mei en 20 juni teruggelaten op Ringstation Rohel. De vroegste daarvan is een Kleine karekiet die op 11 augustus 2012 geringd was als jonge vogel in



Figuur 10. Terugmeldingen van Kleine karekieten die gecontroleerd zijn op Ringstation Rohel in 1985 - 2019. Alléén vogels geringd op meer dan 50 km van ringplek zijn getoond. Witte cirkel = Ringstation Rohel, kleine blauwe cirkel = 1 ringplek, grote blauwe cirkel = België.



Donges in Frankrijk en op 4 mei 2018 in Rohel werd gecontroleerd. Een oude Kleine karekiet die in het Verenigd Koninkrijk op 17 juli 2016 geringd werd iets ten zuidoosten van Thetford (East Anglia) werd vijf keer op Ringstation Rohel teruggevangen als man. Verder zijn er van de 60 gecontroleerde oude Kleine karekieten elf uit Nederland die geringd waren op meer dan 50 km van Ringstation Rohel. Een vogel die op 7 mei 2016 aan de Houtribweg bij Lelystad geringd was als man werd in datzelfde jaar viermaal tussen 31 mei en 7 juli teruggevangen op Ringstation Rohel. De andere veertien vogels waren geringd in Elburg, Lelystad, Naarden, Foxholstermeer, Wieringermeer, Essenplaat (ZH) en Vlieland.

### *Jonge vogels*

Van de vijftien gecontroleerde jonge Kleine karekieten op Ringstation Rohel kwamen er twee uit Zweden, een uit Denemarken en twaalf uit Nederland. Alle vogels werden tussen twee en achttien dagen na het ringen op Ringstation Rohel gecontroleerd. Een jonge vogel die op 27 juli 2013 in Getteron, Halland in Zweden was geringd werd op 6 augustus 2013 gecontroleerd (622 km in tien dagen) en de andere die op 21 juli 2015 geringd was in Eskilstuna werd op 21 augustus 2015 gecontroleerd (990 km in 31 dagen). Een jonge Kleine karekiet die op 13 oktober 1990 bij Rohel werd gecontroleerd was één dag ervoor in Denemarken te Stignaes geringd op 437 km. Dit is de snelste verplaatsing per dag voor ons land ([www.vogeltrekatlas.nl](http://www.vogeltrekatlas.nl)). Van de twaalf Kleine karekieten die met Nederlandse ring zijn gecontroleerd waren elf als jong geringd en één als volgroeid. Alle twaalf werden in hetzelfde jaar teruggemeld, acht daarvan verplaatsten zich meer in noordelijke richting en kwamen uit de omgeving van Kampen (3), de Zuidwaard bij Makkum (2), Valkenveen, Elburg en het Veluwemeer. Vijf werden op meer dan 50 km afstand geringd in augustus en september en binnen zes tot elf dagen gecontroleerd op Ringstation Rohel. Twee jonge vogels van het Lauwersmeer en Schiermonnikoog werden na elf en negen dagen gecontroleerd en waren stellig jongen die rondzwierven. Veel jonge vogels zwerven vaak nog een tijdje rond voor ze op weg gaan naar Afrika.

### **Discussie**

Het is moeilijk om op basis van de gevangen Kleine karekieten een juist beeld van de door- en wegtrek te krijgen. Op Ringstation Rohel bleken er tussen de jaren grote schommelingen te zijn in vangsttotalen en de jaarlijkse aanwas van jonge vogels wisselde sterk. De schommelingen hebben bij jonge vogels deels te maken met de omstandigheden tijdens de opgroefase in het nest, met name de weersomstandigheden. Tijdens het ringen van nestjongen werd duidelijk dat veel legsels en nesten waren verongelukt door harde wind, valwinden, zware regenval, slapende Spreeuwen in rietzoom en een slechte nestophanging. Tijdens harde wind met valwinden worden de nesten zo heen en weer gezwiept dat eieren en kleine jongen uit het

nest worden gelanceerd. In juni 1999 heb ik dit zelf waargenomen. De bevestiging van het nest aan de rietstengels is aan de noordoever van het Tjeukemeer opvallend slecht. Zo werden herhaalde malen, ook tijdens perioden met weinig wind, nesten van de Kleine karekiet aangetroffen die vaak maar aan één of twee stengels vastzaten (figuur 11).

### *Trek*

De wegtrek van de Kleine karekieten begint in West- en Noord-Europa tussen midden en eind juli (Cramp 1992). De oude en jonge Kleine karekieten volgen daarbij de ZW-route naar het overwinteringsgebied in Afrika en keren via dezelfde route terug. De oude vogels trekken snel na het uitvliegen van hun laatste broedsels weg. De jongen zwerven dan nog enige tijd in de wijde omgeving van het broedgebied rond (Glutz von Blotzheim 1991). Dit omzwerven van jonge vogels komt overeen met het beeld van de wegtrek op Ringstation Rohel. In de wegtrek van Kleine karekieten zit een grote spreiding bij zowel broedvogels als hun jongen. De weg- en doortrek is sterk afhankelijk van vroege en late legsels en het wel of niet slagen van het eerste broedsel. Van half juni tot laat in het seizoen (derde decade augustus) kunnen op Ringstation Rohel broedgevallen vastgesteld worden en zwerven jonge vogels mogelijk nog een tijdje in de omgeving rond. Jonge Kleine karekieten kunnen snel doortrekken en per dag grote afstanden afleggen. Dat blijkt wel uit de vangst van een Deense vogel die in één nacht 437 km aflegde (zie resultaten). Uit Duitsland is een verplaatsing in oktober bekend van 450 km per dag (R. Schlenker in Glutz von Blotzheim 1991). Ook in het Verenigd Koninkrijk is een snelle wegtrek vastgelegd van 445,5 km per dag (Robinson *et al.* 2020). Deze Kleine karekieten laten zien dat ze zich in één nacht tot zeker 450 km kunnen verplaatsen. Als de Kleine karekieten niet geringd zijn is het moeilijk om tijdens de trektijd vast te stellen of de vogels uit de directe omgeving van de ringplaats afkomstig zijn of van elders. Ook weet je niet hoe lang een net gevangen vogel al in de omgeving aanwezig was. Wel weten we dat het aantal terugmeldingen en de controlevangsten van Kleine karekieten op Ringstation Rohel in de periode 1985-2019 in totaal 353 meldingen opleverden waarvan 231 uit België. Dat is meer dan 91% van alle terugmeldingen die er in de periode 1985-2019 zijn ontvangen van geringde Kleine karekieten op Ringstation Rohel.

### *Gewicht*

De Kleine karekiet is een langeafstandstrekker die in Afrika overwintert. Voor de trek is veel energie nodig. Deze energie krijgen ze doordat ze voorafgaande aan de trek veel voedsel opnemen en daardoor vet opslaan in hun lichaam. Zo kunnen ze langere afstanden overbruggen. Desondanks moeten ze tijdens de trek nog wel diverse keren hun vetreserves aanvullen voordat ze in het overwinterings- of broedgebied aankomen. Vanaf de aankomst in het broedgebied vanaf de derde aprildecade tot eind juli



*Figuur 11. Nest met vier eieren van Kleine karekiet met slechte ophanging in de rietzoom aan het Tjeukemeer, Rohel 22 juni 2020 (foto Jan de Jong).*

neemt bij mannen het gemiddelde gewicht nauwelijks toe (figuur 5). Bij vrouwen varieert het gemiddelde gewicht gedurende het broedseizoen sterk. Broedende vrouwen komen in de eerste meidecade aan en nemen daarna snel in gewicht toe door de aanmaak van eieren. Van de tweede meidecade tot en met de derde junidecade zit hun gemiddelde gewicht nauwelijks onder de 12,0 gram. Uit figuur 5 blijkt ook dat zowel mannen als vrouwen aan het eind van de periode van hun verblijf bij het Tjeukemeer in gewicht toenemen als voorbereiding op hun wegtrek naar het zuiden. Dat komt overeen met het landelijke beeld van de toename van het gewicht tijdens de weg- en doortrek bij oude en jonge Kleine karekieten in ons land ([www.vogeltrekatlas.nl](http://www.vogeltrekatlas.nl)). Jonge Kleine karekieten nemen tot het einde van de eerste decade van september nauwelijks toe in gewicht. Daarna gaan de gemiddelde gewichten snel omhoog. Dit is ook het gevolg van opslag van trekvet vóór de wegtrek.

#### *Vleugel*

Tijdens hun verblijf bij het Tjeukemeer neemt bij zowel mannen als vrouwen de gemiddelde vleugellengte af (figuur 7) door slijtage van de slagpennen. De groei van de vleugellengte kan ook beïnvloed worden door de omstandigheden tijdens de rui in Afrika

zoals ik bij Boerenzwaluwen vaststelde in Fryslân (De Jong 2019). De gemiddelde vleugellengte van Kleine karekieten op Ringstation Rohel komt vrijwel overeen met metingen in een populatie in Leipzig (Duitsland) waar bij 212 mannen (67,4 mm) en bij 109 vrouwen (65,0 mm) de gemiddelde vleugellengte is vastgesteld (Dorsch 1981). Metingen van vleugels in het Verenigd Koninkrijk geven echter gemiddeld voor 10.905 mannen 66,4 mm en voor 9.169 vrouwen 64,7 mm. Mogelijk is een verschil in meetmethode de oorzaak van deze verschillen. De verschillen tussen de gemiddelde vleugellengten van man en vrouw is 1,1 mm op ringstation Rohel en in het Verenigd Koninkrijk is dat 1,7 mm (Robinson 2005).

Bij jonge vogels letten we bij het meten van de vleugellengte er goed op of die ook werkelijk volledig is uitgegroeid. De groei van de nog zwakke slagpennen bij jongen is sterk afhankelijk van weersomstandigheden en het voedselaanbod tijdens de opgroefase. Opmerkelijk is dat bij jonge vogels, waarvan de vleugels tegelijk in groei zijn, regelmatig groeibanden in de slagpennen worden vastgesteld. Zowel jonge als oude vogels ruien in de winter in Afrika hun slagpennen. Deze rui verloopt geleidelijk. Bij terugkomst in Nederland zijn geen opvallende

groeibanden in de individuele slagpennen zichtbaar. Dit betekent dat jonge Kleine karekieten tijdens de nest- en opgroeifase kwetsbaar zijn voor ongunstige weersinvloeden die vaak de oorzaak zijn van de groeibanden en verhoogde sterfte.

### Dankzegging

Dank gaat vooral uit naar Staatsbosbeheer om het veldonderzoek langs de noordoever van het Tjeukemeer te kunnen uitvoeren en het Vogeltrekstation in Wageningen voor het beschikbaar stellen van de ringmachtigingen. Dank ook aan Aant de Jong en Peter Venema voor het beschikbaar stellen van twee foto's. Er zijn heel wat mensen geweest die me in de afgelopen 35 jaar in de vroege uren tijdens de meer dan duizend bezoeken hebben geassisteerd. Hen komt allen mijn hartelijke dank toe. In het bijzonder wil ik Ronnie Kuipers, Tonny de Jong, Willem Kok en Jan Stegeman noemen voor hun inzet en assistentie gedurende vele jaren.

### Literatuur

- Albarda, H., 1897.** Aves Neerlandicae. Naamlijst van Nederlandsche Vogels. Leeuwarden.
- Busse, P., 1974.** Biometrial methods. Notatki Ornitologizne 15: 114-126.
- Cramp, S., 1992.** The Birds of the Western Palearctic, volume VI. Oxford University Press, Oxford
- Dorsch, H., 1981.** Morphologische Maße von Sumpf- und Teichrohrsänger. Zool. Abh. Mus. Tierk. Dresden 37: 33-66.
- Glutz von Blotzheim, U.N. & K.M. Bauer, 1991.** Handbuch der Vögel Mitteleuropas Band 12/1. Aula-Verlag Wiesbaden.
- Jong, J. de, 2013.** Ringonderzoek aan Rietzangers (*Acrocephalus schoenobaenus*) langs de noordoever van het Tjeukemeer bij Rohel. Twirre 23 (1) 8-15.
- Jong, J. de, 2018.** Jaarverslag 2018. Ringonderzoek op SBB Terrein Marswâl aan de noordoever van het Tsjûkemar bij Rohel. Eigen uitgave.
- Jong, J. de, 2019.** Boerenzwaluw Journaal 9, Friesland 2019. Eigen uitgave.
- Koopman, K. & J. de Jong, 1975.** Vogeltrek langs de noordoever van het Tjeukemeer in de zomer en herfst 1974. Vanellus 28: 53-62.
- Kwak, Anne M.G., 2018.** Kleine karekiet *Acrocephalus scirpaceus*. Pp. 454-455 in Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, Vogelatlas van Nederland.
- Robinson, R.A., 2005.** BirdFacts; profiles of birds occurring in Britain & Ireland, B.T.O., Thetford.
- Robinson, R.A., D.I. Leech & J.A. Clark, 2020.** The Online Demography Report B.T.O.
- Teixeira, R.M., 1979.** Atlas van de Nederlandse Broedvogels.

### Websites

[www.vogeltrekatlas.nl](http://www.vogeltrekatlas.nl)

Jan de Jong  
E.A. Borgerstraat 66  
8501 NG Joure  
[j.d.jongringer403@home.nl](mailto:j.d.jongringer403@home.nl)